

Hunyadyak Somogyban. Adalékok a gróf kéthelyi Hunyady család somogyi történetéhez

Paréj-Farkas Katalin

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar

— Történelemtudományi Doktori Iskola, PhD hallgató

Bevezetés

Tanulmányomban a gróf kéthelyi Hunyady család somogyi történetével foglalkozom. Munkám elsősorban ismertetésre, bemutatásra törekszik, illetve az eddig ismert adatok áttekintésére, kiegészítve mindezt saját gyűjtéssel, apróbb kutatási eredményekkel. Indítatásomnak magyarázata lehet, hogy az elmúlt évben hozzáférhetővé vált számomra egy plébániai iratanyag, melynek rendezése során került érdeklődésem középpontjába a Hunyady család. A 18. században alapított Somogy vármegyei Szólád község plébániájának anyagát áttekintve lettem figyelmes a grófi család egyházközségeket újtára indító és templomot építő munkásságára, mely idővel a Balaton közelsége révén összefonódott a helyi turizmus fellendítésével, és a balatoni fürdő kultúra alapjainak megeremtésével. A családtörténet helyi emlékezetben még fellelhető momentumai indítottak arra, hogy gazdaság- és agrártörténeti adatok mellett az egyháztörténeti és kultúrtörténeti vonatkozásokat is szem előtt tartva próbáljak választ adni a felmerülő kérdésekre, így többek között arra, hogy egy arisztokrata család mennyiben és milyen módon tudott hozzájárulni a helyi közösség kultúrájának kibontakozásához. Gazdaságuk fejlesztése mellett a birtokukhoz tartozó egyházközségek támogatása, a templomok megújítása, a kialakuló népiskolák és oktatás, valamint a helyi társadalom segítése azt engedte feltételezni, hogy a család szem előtt tarthatta felelősségét nemcsak földjei gazdaságos megművelése, de az ott élő emberek iránt is.

A rendelkezésre álló források és eddigi kutatások

A család többszáz éves története csak a 18. században kezdődik a tekintetes Somogy vármegyében, mivel ősi rezidenciájuk a Bars megyei Ürményben (Mojmírovce, Szlovákia) alakult ki, mintegy egy évszázaddal korábban, majd vásárlás révén jutottak hozzá a dél-dunántúli birtokokhoz, és hoztak létre uradalmat Kéthely, illetve Sárpuszta központtal. Kutatásom kezdetkor elsődleges célom, hogy az egykori szemesi központú birtokegységhez kapcsolódó emlékeket

és emlékezetet tárjam fel, ám mindez elválaszthatatlan volt attól, hogy Kéthely illetve Mesztegyő és a hozzá tartozó térség történetét is feltérképezsem.

A Hunyady családra vonatkozó legfontosabb szakirodalmi anyag a kiváló történész, T. Mérey Klára tollából látott napvilágot.¹ A település- ipar- és mezőgazdaság-történet terén egyaránt maradandót alkotó kutató munkáiban napvilágra kerül a somogyi Hunyady-uradalom, melynek fókuszában — jelentőségét tekintve érthető módon — a kéthelyi uradalom áll, ám értékes adatokat nyújt a szemesi birtokokra vonatkozólag is. Az elsősorban az uradalom jobbágyságának, illetve parasztságának történetét taglaló munkái között kifejezetten értékes egy 1822-ből származó leltár,² mely a központtól távolabb eső Balaton-parti településekre vonatkozóan is adattal szolgál. Az elismert történésznek alkalma volt a Nyitrához közeli Ürmény uradalmának fennmaradt iratanyagát tanulmányozni, melyben a 18–19. századi időszakot tekintve a somogyi uradalomra vonatkozólag terjedelmes anyaggal találkozott. A Magyarországon fellelhető családi levéltári anyag sajnos elenyésző. A második világháború pusztításai, illetve az 1956-os forradalom során az Országos Levéltár épületében keletkezett sérülések a Hunyady-levéltár megsemmisülését jelentették, így lényegében forrásértékű hagyatékkal nem számolhatunk, csupán pár szál iratot őriz a Magyar Nemzeti Levéltár Országos és Somogy Vármegyei Levéltára. Így kerültek előtérbe a család által patronált plébániák forrásai, melyek egyrészt az adott községekhez, illetve a Veszprémi Érseki Levéltárhoz vezettek. Itt elsősorban háztörténetek (Historia Domusok), vizitációs jegyzőkönyvek, illetve a szőládi plébánia teljes megmaradt iratanyagának átvizsgálása nyújtott némi kiindulópontot.

Mérey munkássága mellett helytörténeti munkákra is támaszkodhattam, és fordultam az egykori uradalmi központ felé, melyeknek sajátos egyháztörténeti arca is lassacskán kibontakozott. Kéthely³ és Mesztegyő⁴ települések monográfiái, valamint Szemes,⁵ Szárszó⁶ és Szőlád⁷ településtörténetei irányadó jellegűek, érintve benne a család történetét.

Megemlíthető számos tanulmány, mely a kiterjedt uradalom településeivel foglalkozik, itt csupán néhány említésére szorítkozom. A család történetéhez szervesen kapcsolódik Mesztegyő település, melynek páratlan temploma a török időket követően a Hunyadyak jóvoltából épült újjá. Mind a templom, mind az ahhoz kapcsolódó rendház épülete kiemelten fontos; előbbi művészettörténeti szempontból jelentős, melynek szép áttekintését nyújtotta Lángi József, Horváth Alice és Knapp Éva.⁸ Emellett a Hunyadyaknak a balatoni turizmus fejlesztéséért tett lépéseit taglalja Kaposi Zoltán, a helytörténészek közül pedig Reóthy Ferenc és Stirling János munkássága kiemelkedő. Az itt felsorolt forrás és szakirodalmi anyag egyelőre kevés ahhoz, hogy átfogó következtetést, megállapítást vonhassuk le a Hunyady család somogyi történetére vonatkozóan, ám arra talán elegendő, hogy betekintést és ismertetést nyújtson a család és a helyi közösségek kapcsolatára vonatkozólag.

¹ T. MÉREY 1970: 411–456; T. MÉREY: 1975.

² T. MÉREY 2012.

³ BALLA—JANDRICS—KISS 1990.

⁴ G. JÁGER 2002; BODA—CSEH 2018; KÖVESDI 2003.

⁵ REÓTHY—STIRLING 1990.

⁶ ÁZSÓTH 1990.

⁷ STIRLING 1993.

⁸ Ebben a témában lásd az alábbi műveket a teljesség igénye nélkül: LÁNGI 1995; HORVÁTH 1995; KNAPP 2014.

A család eredete

Az erdélyi Hunyad megyéből származó Nagy András, aki Majthényi László budai prépost és szerémi püspök szolgálatában állt, 1607-ben kapott címeres nemesi levelet Rudolf királytól⁹ kiváló hadi érdemeiért.¹⁰ A családból elsőként fia, Ferenc, már szolgabíróként Somogy vármegye szolgálatában állt, de a család története először a felső-magyarországi Bars vármegyében bontakozott ki, ahol Nyitraszegen birtokadományt kapott, és idővel a család fiai jegyzői, alispáni, királyi táblai ülnök, illetve alországbíró és alnádori pozícióig vitték.

A somogyi kéthelyi ág kialakulása és felemelkedése a dinasztia-alapító Nagy András dédunokájától, a báróságot nyert Hunyady Antaltól eredeztethető, aki a somogyi uradalmakat lényegében megalapozta, s mindemellett a felmenők között a legnagyobb temlomépítettként szerepelt. A család a kéthelyi uradalmát a cseh eredetű Harrach családtól, nevezetesen Harrach Rajmundtól vásárolta meg,¹¹ és minden bizonnyal nem véletlen orientálódott erre a família, hiszen még bizonnyal élt az emléke a dianasztiaalapító Nagy Andrásnak, akinek felesége a térségben birtokos Fánchy család leszármazottja volt.¹² A Fánchy család leányágon rokonságba került a Sankó — egyes megnevezések szerint zsankóházi Zsankó — családdal,¹³ akitől a birtok a Harrach családhoz, majd a Hunyadyakhoz került. A Sankó család építette a kéthelyi templomot, a családi kriptájuk a templomban jelenleg is megtalálható.¹⁴

A Hunyady család ebben az időszakban egy időre bérbe adta somogyi birtokait Szily Ádám,¹⁵ Somogy vármegyei törvényszéki esküdtnek, aki 1761-től gazdálkodott a birtokon, ám halálával a bérletet visszavették, és pereskedés kezdődött az örökösök és a Hunyady család között.

A Hunyadyak az 1770-es évektől nagyobb hangsúlyt fektettek somogyi birtokaikra, ám a valóban jelentős családi központ minden bizonnyal még Ürmény volt.¹⁶ Idővel aztán kezdett felfejlődni Kéthely is, és a grófi, majd birodalmi grófi rangot szerzett Hunyady Nepomuk János időszaka következett, aki először a Hallerek közül választott magának feleséget Haller Erzsébet személyében, annak elhunya után pedig Pálffy Teréz grófnővel kötötte össze az életét. A há-

⁹ NAGY 1859: 193.

¹⁰ T. MÉREY 2012: 11.

¹¹ A leginkább Moson vármegyében birtokos Harrachok a Habsburg-hú osztrák családok egyikeként a hosszú háborús évszázadokban elnéptelenedett Magyarország ezen pontján jutottak birtokhoz, ám a kéthelyi uradalmon gyorsan túladtak. Míg a birtok 1720-ban bizonyosan a Sankó családé, 1726-ban kerülhetett hozzájuk, és már 1727-ben el is adták a Hunyady családnak.

¹² Hunyady András felesége, Viszocsányi Borbála, akinek édesanyja Katalin, akinek ükapja, Fánchy László kapott birtokot Zsigmond királytól a 15. század legelején. NAGY 1859: 114; BOROVSZKY—SZIKLAY 1914: 618.

¹³ NAGY 1863: 50.

¹⁴ BALLA—JANDRICS—KISS 1990: 149.

¹⁵ T. MÉREY 1975: 7.

¹⁶ A Nyitrától háromórányi járásra található Ürmény (Mojmírovce) Vályi szerint elegyes magyar tót mezőváros, határa jól termő, és földesurai között a Hunyadyak szerepelnek, akik „hajdan” itt lakóhellyel rendelkeztek. VÁLYI 1799: 571. A reprezentatív Hunyady-kastély 1720-ban épült, majd egy évvel később a katolikus templom, a család kegyurasága alatt Szent László tiszteletére, bár említésre méltó, hogy a családban nagy tiszteletben álló, a barokk kor kiemelt szentje Nepomuki Szent János is kapott szobrot a településen. A kastély 1866-ban leégett, ezután klasszicista stílusban átépítették. Az uradalom a 19. században a mintagazdaság kiépítése mellett különösen a lótenyésztésben ért el kiemelkedő eredményeket. A Széchenyi István baráti köréhez tartozó Hunyady József (1773–1822) gróf — aki ürményi birtokán 1816-tól lóversenyeket rendezett — nagy hatással volt nemcsak a legnagyobb magyarra — aki aztán neki ajánlotta 1828-ban megjelent *Lovakrúl* című művét — hanem a Bécs melletti simmeringi lóversenyek megindítására is. VISZOTA 1910: 4.

zassági kapcsolatok révén is erősödött a család pozíciója a hazai, illetve a birodalmi arisztokrácia köreiben, hiszen Nepomuk János fia, az 1802-ben született József már egy Lichtenstein menyasszonnyal büszkélkedhetett, aki a bécsi udvar palotahölgye volt, és inkább Hunyady gróftól választotta, bár maga Széchenyi István is udvarolt neki.¹⁷

Az 1790-es években Vályi András szerint a családnak a Kéthely melletti Sárípusztán már szép kastélya van,¹⁸ és minden bizonnyal a környék vadászati, halászati adottságai is egyre vonzóbbá tették a térséget, így a Kéthely település központjában felépített „kis-kastély” mellett egy reprezentatívabb uradalmi központ is kiépülni látszik.

A család mintegy kétszáz éven keresztül a térség földbirtokosa. Mint gazdálkodó birtokos család a szőlő- és bortermelés, valamint az állattenyésztés terén kifejezetten modernizáló tendenciát követett, melyet a jobbágysággal történő súrlódások sem kerültek el. A kapitalizálódó nagybirtok igyekezett „bekebelezni” a közös használatú földek, rétek, legelők, irtásföldek némelyikét, illetve zsellérek telepítésével nehezítette a jobbágyok helyzetét.¹⁹ Mesztegyőn 1840-ben a katonaállítási rendelkezés megvalósítása — mely szerint sorshúzással döntik el, melyik fiatal fiút viszik katonának — zendülésbe torkollott,²⁰ ami aztán halálos áldozatokat is követelt.²¹

Kéthely, Mesztegyő, Szemes, Szólád

— a családtörténet lenyomata az egyházi építkezésben

A somogyi Hunyady-uradalom legmeghatározóbb települései Kéthely és Mesztegyő voltak, ám a 18. századi hazai újjáépítés lendületében a távoli szemesi uradalomra is irányult némi figyelem, ezzel együtt anyagi segítség, hiszen a faluszemesi templom helyreállítása, valamint a szőládi plébániaalapítás és -építés is erre az időre tehető.

A Sankó család által megépített, Szent Kozma és Damján titulusú kéthelyi templom a Hunyady család átépítése révén nyerte el mai formáját 1739-ben. A Szentháromság tiszteletére szentelt templomot jelentősen megnagyobbították, és barokk stílusban átépítették,²² így jelenleg is a Kaposvári Egyházmegye legnagyobb templomai közé tartozik. Bár a Kéthely mellett Sárípusztán kialakított családi rezidencia közelsége azt feltételeznék, hogy ehhez a templomhoz kötődött leginkább a család, azonban mégsem ide, hanem a mesztegyői Nepomuki Szent János-templom kriptájába temetkeztek, amely templom különös ékszere a környéknek, a maga rejtekében a barokk élő lenyomata.²³

¹⁷ LAKTÓCZY 1884: 106.

¹⁸ VÁLYI 1799: 358.

¹⁹ T. MÉREY 1975: 65.

²⁰ G. JÁGER 2002: 66.

²¹ „...néhány ármányos vének bujtogató tüzelési jobban s jobban éleszték a fiatal indulat kitörését az elrejtve tartott balták vasvillák már kézben visszel fenyegetőztek. E jelenet s az utszán számosan csoportozott helybeli s vidéki népség, mellynek határozatlan mozdulataiból szándéka nem tudatott, siettették a tisztháznál felállított katonaságot a bíró házhoz hol lövés törtévnén — nem tudni mely részről — a hatalom kar a parasztságot általános fegyver lövéssel, kard és dzsidával olly erősen támadta meg, hogy az inkább gyáván futott, mint ellenállást merészelní akart, e pillanat is bizonyosan nem számított mű a hely színén halva hagyott 6 férfit és 1 tizenhat éves lányt, sebesülve lettek vagy huszan kik közül még 5 elhalt.” Emlékirat 1850: 21–22.

²² Kéthely szócikk a Veszprémi Főegyházmegyei Levéltár Sematizmusában.

²³ KNAPP 2014: 15.

A család mindvégig a katolikus hit elkötelezettjeként uradalmának több településén igyekezett méltó helyet biztosítani az istentiszteletek számára, így ismét használhatóvá tenni a török idők alatt megrongálódott, elhagyatott, romossá vált templomokat. Ez a tendencia jellemezte a kéthelyi ágat alapító Hunyady Antalt és fiát, Nepomuk Jánost is, akik a mesztegnyői templom építettőivé váltak.

„A templom belseje a torony alatt levő nagy ajtón belépőt egyszerű és mégis méltóságos öt oltárával és díszítményeivel szent buzgóságra vonja. A két lépcsőn emelkedett főoltárt Nepomuki Szent János dicsőítését ábrázoló csinos kép díszíti, nagyszerű aranyozott szekrényét hat aranyozott gyertyatartó környezi. A mellékoltárokat, kettejét északról Szt. Ferencz és Szt. Erzsébet, délről a Boldogasszony fogantatása és Szt. Antal képei — Dorffmaister bécsi festész által készültek — ékesítik az öt oltárt környező festések, a prédikálószek [..] illő dísz adnak az egésznek. A karzat elég tágas, a zoltározó barátok székeivel ellátva, s egy négy változatú kis orgonával. [...] Sirboltja kettő van, egyik a karzat alatt, mi közönséges tisztesbeknek szolgált nyugalomul, a másik a főoltár alatt van, hová a szerzetesek tetemi takarítottak, s most a gróf Hunyady család sirboltja.”

Az idézett szöveg a Mesztegnyőn ma is fellelhető, 1850-ből származó, a helyi plébános által készített úgynevezett *Emlékirat*, mely a legkorábbi hiteles helyi forrásnak számít.²⁴

Az építtető Hunyady Antal 1746-ban adta ki a templom és a mellette felépítendő ferences kolostor alapítólevelét. Hunyady ugyanis a mariánus ferenceseket hívta a községbe, akik már korábban is ismerték a helyieket, hiszen 1725 óta éltek Somogyban, és Andocsról — ahol a kegytemplom gondozását bízták rájuk — jártak a térségbe kiszolgáltatni a szentségeket.

Sajátos tény a közösség és legfőképp a Hunyady család ezen generációjának kiemelt Nepomuki Szent János-tisztelete.²⁵ A barokk kedvelt szentje lett a mesztegnyői ferences rendház védőszentje is, amellett, hogy a templomot is az ő tiszteletére szentelték.

A Nagy Iván által közölt családfa Hunyady Antal egyik bátyját Györgyöt jezsuitaként szerepelteti,²⁶ aki a nagyszombati Collegium Rubrorum²⁷ neveltjeként, feltételezhetően szerzetesrendjének hagyományát — Nepomuki Szent János kultuszának a barokk pasztoráció páratlan szemléletességével és lélektani eszközeivel történő terjesztését²⁸ — saját családjában is útjára indította. Mindez feltételezés csupán, de akár ez is magyarázhatja, hogy a jezsuita testvéröccse, Antal, miért is adta egyetlen fiának keresztnévként a Nepomuk nevet is a János mellett,²⁹

²⁴ Emlékirat 1850: 5. Mesztegnyőn a második világháború során a frontátvonulás borzalmas károkat okozott, ekkor semmisültek meg az évszázados dokumentumok, köztük az eredeti Historia Domus is.

²⁵ Nepomuki Szent János kultuszának vizsgálatakor Tüskés Gábor és Knapp Éva megállapítja, hogy a 18. század közepétől a szent kultuszának terjesztésében a Habsburg-dinasztia háttérbe lépésével a világi arisztokrácia lép egyre inkább előtérbe, és bár csökkenő mértékben, de a század végéig betölti ezt a funkciót. TÜSKÉS—KNAPP 1988: 351.

²⁶ NAGY 1859: 193.

²⁷ A Nagyszombatban Lippay György prímás által létrehozott Collegium Generalét (általános szemináriumot) nevezték Collegium Rubrorumnak, mivel az itt tanuló növendékek vörös ruhát viseltek. HARDI 2001: 41.

²⁸ BÁLINT 2004.

²⁹ Itt kell megjegyeznünk, hogy a Nepomuk név keresztnévként a korabeli névadási szokások sajátossága. A napjainkban már igen ritkán felbukkanó férfinév Nepomuki Szent János tiszteletét követve a barokk kor népszerű nevének számított.

és nemcsak kegyuraságuk legnagyobb templomát, hanem a valamivel később épült szemesi uradalom plébániatemplomát, Szóládöt is ennek a szentnek ajánlották.³⁰

A ferences atyák mesztegnyői rendházába készült el — minden bizonnyal az egykori re-fektóriumba — az a festmény, mely a csehországi szent vértanúságát mutatja be, felidézve a gyónási titkot megőrző pap útját a mártíromságig.³¹ A képet ma a templom sekrestyéjében őrzik, és bár minden bizonnyal időszerű volna a restaurálása, bal oldalán még kivehető a lelki-atyjának gyónó királyné alakja, jobb oldalán pedig a búcsújáró helyre érkező Nepomuki János, aki Szűz Máriától kér megerősítést bekövetkező szenvedéseinek elviseléséhez. A kép alján a Hunyady—Haller-címerek láthatóak. Nemcsak a templom főoltára felett elhelyezett, a szent apoteózisát ábrázoló oltárkép, hanem a ferences atyák kolostorának étkezőjében kihelyezett „dorfmeisteri” mestermű is ékes példája lehet a Nepomuki-kultusz elmélyítésének, hiszen nem mellékesen az ő alakjával a papság misztériumát akarták ismét felemelni és megdicsőíteni.

A mesztegnyői barokk ékessége Dorfmeister többi oltárképe és mennyezeti freskója is. A templom építtetője és a ferences kolostor alapítója, Hunyady Antal, korábban a majki kamalduli szerzetesek rendházában tett alapítványt 1730-ban, így elképzelhető, hogy az ismeretség ekkor kezdődött Dorfmeisterrel, nem másnak, mint annak mestere, Maulbertsch révén, hiszen utóbbi készítette el a kamalduliak templomának mennyezetfreskóit.³² Mindenesetre akár jezsuita, akár bécsi vagy felvidéki kötődés által kerülhetek kapcsolatba a mesterrel, és adtak megbízást a templom mennyezeti freskóinak és oltárképeinek megfestésére, egyértelmű a család törekvése a szent cselekmények méltó környezetbe helyezésére.

Az építtető első feleségének, Haller Erzsébetnek arcvonásai fedezhetők fel a Szent Erzsébet-képen,³³ a templom főoltárképe Nepomuki Szent János apoteózisát ábrázolja,³⁴ de a Szent Antal-oltár festményét értelmezhetjük akár az apai tisztelet jeleként, melyet minden valószínűség szerint Hunyady Nepomuki János táplált a korán elhunyt édesapja, Hunyady Antal iránt.

Ezzel párhuzamosan a szemesi uradalom temploma Faluszemes (ma: Balatonszemes) községben szintén ebben az időben, 1750-re készült el. Bár a mesztegnyőin még 1756-ban is dolgoztak, a szemesi templom, mely Páduai Szent Antal tiszteletére lett szentelve, 1750-re teljesen készen állt, mikor az építtető már három éve az ürményi családi sírboltban nyugodott.³⁵ A romos szemesi uradalom templomát,³⁶ mely Árpád-kori alapokon nyugszik, Hunyady Antal beboltoztatta, faszindellyel fedette, a padlózatot feltöltés után egységesítette, valamint a jelenlegi templomtorony alapjait is az ő idejében rakták le.³⁷ Bár a szemesi templom napjainkra

³⁰ Szólád község templomát 1782-ben emelték, ám az angyalos főoltár már a késő barokk, cöfp stílus terméke, mely felett a Nepomuki Szent Jánost ábrázoló festménnyel együtt 1815-re datálható. (Lásd a Képmelléklet 5. képét.) VFL VIII. 31. II. 13. Pfeiffer János plébániatörténeti feljegyzései.

³¹ Lásd a Képmelléklet 1a, 1b, 1c, 1d képeit.

³² BOROS 1997: 208.

³³ LÁNGI 1995: 236. Lásd a Képmelléklet 2. képét.

³⁴ Lásd a Képmelléklet 3. képét.

³⁵ Emlékirat 1850: 3.

³⁶ „Templom régi formára boltra épült 12 öli hosszú 3 széles Toronnyal két harangal a födele fenyő sindöllel földve — A Templom beliül minden tekintetben nagy reparatiot kíván, a Segrestye ablakján vas gátér és rostély.” T. MÉREY 2012: 125.

³⁷ VFL VIII. 31. II. 13.b — Pfeiffer János plébániatörténeti jegyzetei.

barokk ruházatát már elhagyta³⁸ — hiszen a barokk oltárt a második világháború után elbontották —, titulusa még őrzi az újjáépítetető emlékét.

A szőládi templom, mely szintén Nepomuki Szent János tiszteletére lett szentelve, jóval később 1782-re nyerte el végleges formáját. Bár a plébánia alapítása még az apa, Hunyady Antal idejében, 1744-ben történt,³⁹ ekkor Hunyady még a reformátusok által használt faoratóriumot sajátította ki a katolikusok számára 1745 körül.⁴⁰ Ennek egyre romló állapota oda vezetett, hogy idővel az idelátogató püspöki vikárius be is csukatta.⁴¹ Az első plébános az 1760-as évek második felében töltötte be itt hivatalát, korábban itt is az andocsi ferencesek látták el a hívek lelki gondozását. A templom végül a fiú, Hunyady Nepomuk János alatt épült fel, bár berendezése már csak 1815-re készülhetett el.

A távoli szemesi uradalom templomai méreteikben elmaradnak talán az uradalom központjában fekvő kéthelyi illetve mesztegnyői templomoktól, így valószínűsíthetően jelentőségük elmaradt a központi településektől. Mindez a 19. század folyamán azonban megváltozni látszik, mivel különösen a század második felében egyre hangsúlyosabbá vált a térség a kiépülő vasútvonal és a lassan fejlődő balatoni turizmus révén.

Visszatérve Mesztegnyő történetéhez, II. József rendelete értelmében a helyi ferences közösség nem működhetett tovább, felsőbb folyamodványra Rumi Mihály atya maradhatott,⁴² aki a hívek lelkigondozását folytatta, bár Hunyady Nepomuk János fia, Hunyady József kísérletet tett a szerzetesek visszahelyeztetésére, ám mindez sikertelennek bizonyult. A kolostor visszaszerzésére a család szintén komoly erőfeszítéseket tett, és az egy ideig ispotályként is működő épületbe posztógyártókat, árokmetszőket, zselléreket telepített.

Szociális érzékenység — gondoskodás

A Hunyady családnak a helyi egyháztörténetben betöltött szerepét tovább kémlelve, és jelentőset lépve az időben, egy újabb rendtörténethez kell csatlakoznunk. Bár a források erre vonatkozólag is hiányosak, ám néhány adat felvillantásával a család, a helyi társadalom és a Vincés Nővérek kapcsolatának történetét árnyalhatjuk.

A Páli Szent Vincéről nevezett Irgalmas Nővérek közössége — ma Szeretet Leányai Társulat — az egyik legnépszerűbb, és szétszóratusukig a legnépesebb női szerzetesrendként működött Magyarországon,⁴³ és az ország számos településére hívták őket az elemi népiskolákba

³⁸ A balatonszemesi templom barokk berendezésének emlékét csupán egy fénykép őrzi a templom bejáratánál (lásd a Képmelléklet 4. képét), noha a templom hajójában bal oldalt felfüggesztett Pádúai Szent Antal-kép keretezésén még érzékelhető az egykori barokkos hatás.

³⁹ VFL VIII. 31. II. 13. Pfeiffer János plébániatörténeti feljegyzései. Szőlád község templomát 1782-ben emelték, a plébániaépület viszont 1752-ben épült Hunyady Antal jóvoltából.

⁴⁰ A szárszói és szőládi protestáns hívek irányában tanúsított csekély vallási türelmet támasztja alá az az eset, hogy Hunyady Antal gróf meghatalmazottja, Csányi Ferenc hajdúkkal üzette ki a szárszói és a szőládi református gyülekezet prédikátorait 1746 májusában, és még „javacskaikat” is az utcára szóratta. Gueth Gyula összefoglalásában Földváry László munkájából idéz. GUETH 1990: 272.

⁴¹ VFL VIII. 31. II. 13. Pfeiffer János plébániatörténeti feljegyzései.

⁴² Emlékirat 1850: 7.

⁴³ Az 1950-es szétszóratuskor a Vincés Nővérek közel 1500 taggal rendelkeztek Magyarországon, írja Gergely Jenő. GERGELY 1985: 18. Puskely Mária 1421 főre teszi a tagok számát. PUSKELY 1990: 127. A szétszórattással

és a kialakuló óvodákba szolgálattételre.⁴⁴ A család felvidéki rezidenciáján, Ürményben is ők tanítottak a helyi elemi népiskolában, ideérkezésük 1874-re datálható,⁴⁵ Kéthely településre történő bevonulásuk pedig 1870-re esik, ezt alátámasztandó Hunyady Imréné Győry Felicitás grófnő szerződése a grazi tartományfőnöknővel, Leopoldine Brandisszal.⁴⁶

A Győry családból származó Felicitás grófnő nővére volt Győry Teréznek, aki a család nagyperkátai uradalmába hívta szintén a Vincés Nővéreket. Győry Teréz grófnőben ugyanúgy rendkívül elhivatott, mély vallásosságról tanúbizonyságot tevő, de a helyi közösséget is végtelesenül pártfogó személyiség képe tárul elénk, aki fél évtized alatt megújította a római katolikus hitéletet Perkátán.⁴⁷ Különösen erős kapcsolatot ápolt több szerzetesrenddel, így a jezsuitákkal, lazaristákkal, domonkosokkal, a Sacré Coeur Nővérekkel, vagy éppen a Szent Ferenc fehér apácáival, ám kiemelkedő mindezek mellett közreműködése a budapesti jezsuita templom és rendház építésében, hiszen egy balesetből történő csodás megmenekülése következtében, fogadalmához híven és jelentős közreműködésével nem csupán kápolna, hanem templom épült a Mária utca sarkán.⁴⁸ Győry Teréz vallásos lelkülete, jótékonykodása, karitatív munkája közismert volt. Nemcsak hitbuzgalmi és szociális akciók kezdeményezőjeként ismerték, hanem Perkátán megindította a templomépítést és támogatta a Vincés Nővérek tevékenységét,⁴⁹ majd halála előtt sógorában, Hunyady Imrében látta a birtok körütekintő kormányzásának folytatását.

A Győry nővérek szociális érzékéről mind a visszaemlékezések, mind a Hunyady családi legendárium tanúskodik. Hunyady Imre a nagyanyját, Győry Felicitást a következőképp írja le:

„Nagyanyám egy rendkívüli asszony volt, ő szíve mélyéből szerette hazáját, annak népét és így maradt utolsó leheletéig. Minden nap, télen-nyáron, a templomba ment gyalog a reggeli misére, nem akart befogatni, nehogy a kocsis télen miatta fázzon — így mondta nagyanyám. Reggel 8-kor álltak már az udvarában a falu és a környék betegei, akik járni tudtak. Ezeket ő ápolta. [...] Délelőtt betegeket látogatott, egy nagy kosár volt a karján telerakva élelmiszerral, ruhával; többször vele mehettem és segitettem vinni a nehéz kosarat. Amint hazajött varrt és kötött a szegényeknek. Ő mindenütt, ahol csak volt kötött, a vonaton, a kocsin és amikor sétált. Egy kötőgépje is volt, hogy gyorsabban köthessen. Mindenütt karácsony táján tornyosultak a ládák telve nagyanyám kötött és varrt holmijával a szegényeknek és mindenütt december havában ezek szét lettek osztva a szegények

kapcsolatban más női szerzetesrendek esetében is eltérő adatokkal rendelkezünk, mindenesetre Páli Szent Vince leányai a hazai női szerzetességtörténet legnagyobb közössége volt 1950-ben. KOLTAY 2021: 71.

⁴⁴ A Vincés Nővérek történetéhez lásd: BOTTLIKNÉ KÁRÁSZ: 1998.

⁴⁵ BOROVSZKY—SZIKLAY 1914: 103.

⁴⁶ MSZKL II.06.03.44. — Kéthely iskola — 1870–1926. Szerződés Hunyady Imréné Győry Felicitás és Leopoldine Brandis aláírásával 1870. március (?) 1. dátummal.

⁴⁷ MATUSSNÉ LENDVAI 2010: 7.

⁴⁸ SZOKOL—SZÓNYI 2021: 346.

⁴⁹ MSZKL II.06.03.55 — Nagyperkátá leányiskola — 1878–1949. Bár a fennmaradt dokumentumok és azok lajstroma utal az időnként felmerülő támogatási nehézségekre, mely felvetette a nővérek távozásának gondolatát is, az anyagi bizonytalanságok ellenére jelenlétük mégis folyamatos maradt a községben a szétszóratásig. Bár Győry Teréz 1931-ben nem vállalta tovább az iskola fenntartásának költségeit, de az óvodanővér és a zárda fenntartását még biztosította. Proiszl Angela nővér, tartományfőnöknő levele Győry Teréz grófnőnek 1931. január 5-én.

közt egy szép ünnepély keretében. Ő mindenütt jelen volt. Nem csoda, hogy a nép elnevezte őt »a mi anyánknak«.⁵⁰

Úgy tűnik, a Győry lányok szociális érzékének nemcsak a Fejér megyei Perkáta, de a somogyi Kéthely, illetve Mesztegnyő is terepe lett. A Kéthelyen és Mesztegnyőn leányiskolát, utóbbi helységben óvodát is működtető Vincés Nővérek ellátásáról a Hunyady-uradalom gondoskodott. Sajnos a Vincés Nővérek levéltári anyagai között igen kevés maradt ránk ezzel kapcsolatban, az alapító szerződéseken kívül csupán leltárak mutatják hogy az uradalom nemcsak ellátást, hanem a használati tárgyak nagy részét is biztosította.⁵¹

A család hölgy tagjai közül említeni kell a szintén jelentős szociális érzékkel megáldott Hunyady Józsefné Caraman-Chimay Madeleine grófnőt. A belga származású arisztokrata igyekezett a kéthelyi zárda főnöknőjével kapcsolatot tartva a nővéreket és az iskolát mindennel ellátni. Az első világháború kezdetekor önkéntes ápolónőként a budapesti Dollner-klinikán teljesített szolgálatot, ahol egy beteg katona ápolásakor kapott feltehetően halálos fertőzést, így fiatalon elhunyt.⁵² A korán megözvegyült Hunyady József, IV. Károly bizalmasa, főudvarmestere, a kéthelyi uradalom örököse, képzett szakemberként maga irányította a birtok ügyeit, és ezzel együtt szociális intézkedések sorát is megvalósította, jobbítva a cselédség helyzetét,⁵³ illetve a „pusztai gyerekek” iskoláztatásának ügyét is szem előtt tartotta.⁵⁴

A Habsburg-udvar történetében elsőként magyar arisztokrataként főudvarmesterei pozíciót betöltő Hunyady József⁵⁵ erőteljes legitimizmusát, és IV. Károly irányába gyakorolt szolgálattételét érzékelteti — mely nemcsak az uralkodó visszatérési kísérletének előkészítésében játszott szerepében érhető tetten⁵⁶ —, hogy második feleségével, Bellgarde Gabriella grófnővel Madeirára is elkísérték a trónfosztott uralkodót, és igyekeztek támogatni a családot a király halála után is. A mindvégig legitimista gróf egyes vélemények szerint nem bocsátotta meg Horthynak, hogy elárulta a dinasztiát azzal, hogy nem ismerte el Károly király jogfolytonosságát. A gróf 1942-es halálát egyesek összefüggésbe hozzák a kormányzóval, mivel ez év februárjában Horthy magához rendelte, és nem sokkal később ezután váratlanul meghalt.

⁵⁰ Hunyady Imre levele a balatonberényi plébánosnak. Dokumentum a Hunyady család hagyatékából. Magángyűjtemény.

⁵¹ MSZKL II.06.03.44. — Kéthely iskola — 1870–1926. A Pauli szt. Vincéről nevezett irgalmas nővérek intézetében elemi iskolájában és magán kórházában. Leltár. 1926. IV.1.

⁵² „A héten eltemettünk Budapesten egy ragyogószépségű főrangú hölgyet, aki kötelességteljesítésének igazi hőse volt. Gróf Hunyady Józsefné a sebesültek ápolása közben szerzett betegségében meghalt: a szépség, a jószág megtestesülése az örök hazába költözött. A férje a csatatéren harcolt és ő a nemzet szent ügyéért itthon szenvedett mártíromságot. A belga származású, de lélekben magyar grófnő megérdemli, hogy levett kalappal álljunk meg sírja előtt. Az elmúlása hősi halál volt...” — írja 1915. január 3-i számában az „Élet, képes heti folyóirat”. *Élet*, 1915 (7. évf.) 1. szám, 22.

⁵³ G. JÁGER 2002; BODA—CSEH 2018: 119.

⁵⁴ KÖVESDI 2003: oldalszám nélkül.

⁵⁵ IFJ. BERTÉNYI 2008: 496.

⁵⁶ Ismeretlen személy 1920. április 6-án kelt levele Horthy Miklósnak. SZINAI—SZÜCS 1962: 17–18.

A Balatonért

A balatoni turizmus fellendítésében a családnak elvülhetetlen szerepe van. Bár az 1902-ben elhunyt Hunyady Imre, Győry Felicitás grófnő férje még inkább a lósport iránti vonzódásáról volt nevezetes, fia József, már a vitorlázás szenvedélyének hódolt, a szemesi Yacht Club alapítása is hozzá köthető.⁵⁷ A kéthelyi uradalmat jól működő agrárüzemmel fejlesztő Hunyady Imre épített először a családban balatoni nyaralót Berényben, és jó példát mutatva a fürdőközségeknek, családjával hosszú éveken át a nyarakat itt töltötte, gőzhajóján pedig a fürdővendégek kirándulásokat is tehettek a berényi gőzhajókikötőből. A Balaton közelsége léptette elő a szemesi uradalmat is, és vált a család számára egyre fontosabbá, hiszen nyaraikat gyakran töltötték itt, az évtizedek alatt egykori udvarházból kastéllyá avanszált rezidencián.⁵⁸ Szemesen a hagyományosan mezőgazdasági termeléssel foglalkozó lakosság lassan új bevételi forrást fedezett fel a nyaranta ide érkező fürdővendégek sokaságában, Hunyady pedig, aki jelentős területekkel rendelkezett a parton, elkezdte a parcellázást. A vasút is motiválta a telkesítést, és az olcsó telekárak is vonzották a villaépítőket, akiknek körét — bár nem verték nagy dobra — alaposan megszürték, teret engedve a keresztény polgári-úri köröknek.⁵⁹ Szálloda építésével, a Fürdőegyesület megalakulásával,⁶⁰ a Casino tervével lendületet vett a szemesi társadalmi élet a gróf vigyázó tekintete alatt. Szemes jelentősége ezzel megnövekedett, sőt Hunyady Józsefné Bellagarde Gabriella grófnő kezdeményezésére a harmincas években külön plébánia jött létre Szemesen,⁶¹ leválasztva azt az egy és negyedóra járásnyira fekvő szőládi egyházközségről. Az új plébánia alapítását sok minden magyarázhatja, így a megnövekedett szemesi fürdővendégek száma, vagy a Hunyady család egyre gyakoribb nyári itt-tartózkodása.

A pusztító háború

A Hunyadyak hosszú somogyi történetének egy időre a második világháború vetett véget. Az 1942-ben elhunyt Hunyady József özvegye gyermekeivel a fővárosban tartózkodott a front átvonulásakor, és míg az édesanya a bombázások során elhunyt,⁶² két gyermeke László és Henriett életben maradt. A fiú 1946-ban hagyta el Magyarországot, húga 1948-ig a szemesi kastélyban élt, majd 1952-ben hagyta el hazáját, ám 1992-ben bekövetkezett halálakor Mesztegnyőn, a visszaállított családi sírboltban temették el. A rendszerváltást követően László fia, Hunyady József visszatért Magyarországra, és a visszaigényelt somogyi birtokainak egy részén gazdálkodásba kezdett.

⁵⁷ KAPOSÍ 2021: 9.

⁵⁸ T. Mérey Klára által közölt 1822-es leltárban a később kastélyként emlegetett szemesi uradalmi épületet az uraság kúriájának nevezik négy szobájával, bolthajtásos pitvarával. T. MÉREY 2012: 120.

⁵⁹ STIRLING 1990: 234.

⁶⁰ Jegyzőkönyv. Felvétel Faluszemesen az alakulandó fürdőegyesület előértekezletéről. 1908. évi augusztus hó 20-án. REÓTHY—STIRLING 1990: 238.

⁶¹ Visitaciones Canonicae — VFL I.1.8 — 41.1941. Distr. Balatonszemes. „Balatonszemes község és a plébánia keletkezésének rövid története” 4.

⁶² Kéthely központjában a második világháború áldozatainak emlékművén Hunyady Józsefné Bellegarde Gabriella grófnő neve is szerepel.

A Kéthely melletti gyönyörű sáripusztai kastély, amelyet Hunyady József építtetett át, neobarokk arcát 1912 és 1920 között nyerte el,⁶³ és vált ezzel még reprezentatívabbá; sajnos napjainkban egyre rosszabb állapotba kerül. A kastélyban 1944-ben a Rókus Kórház egyik osztálya rendezkedett be, majd decemberben elmenekültek, és a pápai ejtőernyős zászlóalj vert itt tanyát. Az 1944 decembere és 1945 márciusa között folyton mozgó frontvonal lehetetlenné tette, hogy a kastély épségben átvészelve a háborút. A család felbecsülhetetlen értékű műkinccsei néhány szobában lettek összezsúfolva, majd a százados átadta a kéthelyi plébánosnak, megmentve lényegében a német elrablástól. A történetet Bárczy János katonatiszt emlékezéséből megismerve azonban arra már nem derül fény, hogy a kéthelyi zárda, illetve kápolna alagsorából hová kerültek az értékes műtárgyak.⁶⁴ Az uradalom települései körül különösen Mesztegynyő és Kéthely, de Szemes, Szárszó és Szólád szintén komoly megpróbáltatásokat élt át a háború alatt, bár utóbbi három településre vonatkozólag kevés adatunk van.⁶⁵ A Balatonra mint természeti akadályra épülő, és a Dél-Dunántúlt átszelő védelmi vonal, a Margit-vonal jelentősége, Ausztria és a dunántúli ipari üzemek, bányavidékek védelme miatt egyre nagyobb hangsúlyt kapott, az uradalom falvait pedig éppen ez a sáv szelte ketté. Kéthely és Mesztegynyő települések erőteljesen érintettek váltak a harci cselekmények során, utóbbi településen 1944 decemberétől úrrá lett félelem, ami a lakosság menekülését idézte elő a szőlőhegyekbe, ám ez különösebb védelmet nem biztosított, mivel a német—szovjet arcvonal a községtől nyugatra fekvő szőlőhegy gerincén húzódott végig.⁶⁶ Így hatalmas pusztítást nemcsak a frontvonalba került települések szenvedtek el, hanem a közelbe menekült lakosság is óriási mértékben traumatizálódott a gyilkosságok, erőszakoskodások következtében.

A sáripusztai Hunyady-kastély a háború után állami tulajdonba került, majd a Fővárosi Tanácshoz. 1986-ban tűzvész pusztított, melynek következtében kiegészített a középső épületrész mindhárom szinten, a tetőszerkezet teljes egészében megsemmisült, és a barokk kori nyugati szárny is. Az épen maradt keleti szárnyban szociális otthon működött tovább. Bár kapott egy ideiglenes védőtetőt, állapota folyamatosan romlott. A főváros tulajdonába 1993-ba került át, a közelmúltban pedig értékesítésre bocsátotta a Fővárosi Önkormányzat.

Összegzés

A grófi család élete mindig foglalkoztatta falvak lakóit. A szemesiek emlékezetében él még Henriett comtesse, aki az ötvenes évek legelején a településen próbálta átvészelni a nehéz időket, majd elhagyta az országot és áttelepült Ausztriába. De a mesztegynyőiek is őriznek helyi legendákat a családról: a belga származású fiatal grófné nem is betegségben hunyt el 1914-ben, hanem titokzatos körülmények között öngyilkos lett. De éppenséggel hasonló titokzatosság övezi szerintük az afrikai oroszánvádaszaton tragikusan elhunyt Hunyady László gróf esetét,

⁶³ SCHILLER 1987: 254.

⁶⁴ Ennek kapcsán Kiss Zoltán idézi az ejtőernyős tisztként szolgáló Bárczy János visszaemlékezését. BÁRCZY 1981: 509–510.

⁶⁵ A falumonográfiákban pár mondatban foglalják össze a szerzők a frontátvonulás kihívásait. Bár vannak visszaemlékezések, melyekből következtethetünk komoly atrocitásokra, nőket ért erőszaktevételekre. FÜLÖPNÉ: 2016.

⁶⁶ BODA 2018: 37.

vagy az idős legitimista József gróf hirtelen halálát Budapesten, miután 1942 februárjában Horthy Miklós kormányzó váratlanul magához rendelte. A templomépítő János grófról pedig egyenesen az a hiedelem járta, hogy szürke ló képében jelenik meg éjszakánként a kripta melletti Pajtás-kertben.⁶⁷

A évszázadok történéseinek lenyomata minden bizonnyal ott él, akár tudatlanul generációk hosszú sorának elméjében és emlékezetében. Mint láttuk, az egykori Hunyady-uradalomban különösen az épített környezet és a szakrális emlékek őrzik a család mentalitásának lenyomatát, amelyekkel a helyiek a mai napig együtt élnek. Bár feltételezhetően az évszázadok alatt a család és a helyi közösségek viszonya sem volt mindig felhőtlen, konfliktusoktól mentes, ám mindemellett érzékelhető jelei és emlékei vannak annak a felelősségérzetnek és felelősségvállalásnak, amely a família jeles tagjait cselekvésre és nem utolsósorban segítségére indította.

A szerteágazó családtörténet további vizsgálatokat indokol. Jelenleg csupán néhány epizódot sikerült felvillantani, de a szerény forrásadottságok ellenére továbbra is érdemes felkutatni azokat a pontokat, ahol a lokális közösségek történetén átüt az arisztokrata felmenők világlátása, hiszen mindezek révén árnyaltabbá válik ismeretanyagunk nemcsak a hazai elit világról, de a közösségeket formáló magatartásokról és a két közeg egymásra gyakorolt hatásáról is.

Az 1945 után előretörő kommunista diktatúra pillanatok alatt felszámolta a hazai elit kultúráját, majd kitartó munkával az évszázados paraszti kultúrát is. A vidék társadalmát átjáró megpróbáltatások traumájában nemcsak a falusi társadalom műveltségétől és hagyományaitól kellett búcsúzni, hanem a nemesi udvarházak és kastélyok világától is, így ami megmaradt, annak gyakran az eredete és a korban betöltött szerepe, jelentősége is homályba vész, mivel ennek emlékezetben tartását is ellehetetlenítette a diktatúra erőszakossága. Napjainkban az elit kultúra épített környezetének pusztulásával találkozunk, egyfajta „huszonnegyedik óra” jelenséggel, de talán sokat segíthet abban a történeti kutatás, hogy rávilágítva az egykori elitek életvilágára, az eltűnni látszó értékekből mégis megterthassunk valamit.

The Hunyadys in Somogy:

Contributions to the History of the Hunyady Family in Somogy Country

In my study, I would like primarily to offer some ecclesiastical and cultural insights into the history of the Hunyady family in Kéthely, Somogy Country.

In this essay, in addition to referencing available sources and literature, I will focus on those settlements where the family's presence has left notable traces, whether in the sacral environment or in the history of local society. In addition to Kéthely and Mesztegyő, two inner-Somogy settlements, this writing will also disclose the characteristics of an outer-Somogy estate, Szemes, including its strengthening, and development. The primary subject of my investigation is to examine how an aristocratic family worked towards establishing and revitalizing the ecclesiastical, educational, cultural and tourism aspects of the settlements in their estate, from the early-eighteenth-century reconstruction to the establishment of the communist dictatorship following the Second World War. In addition to the contributions

⁶⁷ G. JÁGER 2018: 120.

to ecclesiastical art, the study will also mention the outstanding individuals of the family, including its female figures, highlighting their social sensitivity and charitable inclinations.

Further research will be required to fully explore this topic, but the primary goal is to provide insight into the operation of a Hungarian aristocratic family in a rural environment, which should be feasible within the scope of this essay.

Felhasznált irodalom

FORRÁSOK

Emlékirat

1850 Emlékirat a Mesztegnyei Plébániáról. Mesztegnyő.

HUNYADY Imre

Hunyady Imre levele a balatonberényi plébánosnak. Dokumentum a Hunyady család hagyatékából. Magángyűjtemény.

LAKTÓCZY Mihály

1884 Gr. Széchenyi István három szerelme. *Ország-Világ*, 1884. 5. évf. 33. szám, 533–536.

Névtelen

1915 Hősi halál. *Élet*, 1915. 7. évf. 1. szám, 22.

VFL VIII. 31.II.13.

Pfeiffer János plébániatörténeti feljegyzései. Veszprémi Főegyházmegyei Levéltár.

VFL VIII.31.II.13.b

Pfeiffer János plébániatörténeti jegyzetei. Veszprémi Főegyházmegyei Levéltár.

VFL I.1.8 — 41.1941.

Visitationes Canonicae — Distr. Balatonszemes. Veszprémi Főegyházmegyei Levéltár.

MSZKL II.06.03.44.

Kéthely iskola — 1870–1926. Szerződés Hunyady Imréné Győry Felicitas és Leopoldine Brandis aláírásával 1870. március (?) 1. dátummal. Magyar Szerzeteselőjárók Konferenciáinak Levéltára.

MSZKL II.06.03.55

Nagyperkáta leányiskola — 1878–1949. Proiszl Angela nővér, tartományi főnöknő levele Győry Teréz grófnőnek 1931. január 5-én. Magyar Szerzeteselőjárók Konferenciáinak Levéltára.

MSZKL II.06.03.44.

Kéthely iskola — 1870–1926. A Pauli szt. Vincéről nevezett irgalmas nővérek intézetében elemi iskolájában és magán kórházában. Leltár. 1926. IV.1. Magyar Szerzeteselőjárók Konferenciáinak Levéltára.

SZAKIRODALOM

ÁZSÓTH Gyula (szerk.)

1990 *Szárszó: Balatonszárszó múltjáról és jelenéről*. Balatonszárszó: Balatonszárszó Nagyközségi Közös Tanács.

BALLA Mária — JANDRICS István — KISS Zoltán

1990 *Kéthely hét évszázada: Falutörténet*. Kéthely: Kéthely Község Tanácsa.

BÁLINT Sándor

2004 *Ünnepi kalendárium*. I. kötet Budapest: Neumann.

BÁRCZY János

1981 *Zuhanórepülés*. Budapest: Magvető.

IFJ. BERTÉNYI Iván

2008 A tragédia előszele? A budapesti sajtó Magyarország sorsáról 1918 tavaszán. *Kisebbségkutatás*, 2008 (17. évf.), 3. szám, 475–503.

BODA Sándor — CSEH Valentin

2018 *Mesztegyő 1944/1945*. Keszthely: Balaton Múzeum.

BODA Sándor

2018 Mesztegyői háborús hétköznapiak, a nemzetőrök pere. In BODA Sándor — CSEH Valentin (szerk.): *Mesztegyő 1944/1945*. Keszthely: Balatoni Múzeum. 35–47.

BOTTLIKNÉ KÁRÁSZ Aranka

1998 *Szürke nénék intézete: az óbudai Szentlélek téri nevelő- és tanintézet története*. Budapest: Magánkiadás.

BOROS László

1997 Dorffmaister István Somogy és Baranyai megyei mecénásai. In KOSTYÁL László — ZSÁMBÉKY Monika (szerk.): „Stephan Dorffmaister pinxit”. *Dorffmaister István emlékkiállítás*. Zalaegerszeg: Göcseji Múzeum, 207–211.

BOROVSKY Samu — SZIKLAY János (szerk.)

1914 *Magyarország vármegyéi és városai: Magyarország monografiája: a magyar korona országai történetének, földrajzi, képzőművészeti, néprajzi, hadügyi és természeti viszonyainak, közművelődési és közgazdasági állapotának enciklopédiája*. XI. kötet, Somogy vármegye.; XIII. kötet, Nyitra vármegye. Budapest: Országos Monografia Társaság.

FÜLÖP Tiborné

2017 *Régi dolgok, nehéz sorsok az '50-es évektől napjainkig*. Szólád: Magánkiadás.

G. JÁGER Márta

2002 *Mesztegyő*. Budapest: Száz M. Falu Könyvesháza Kht.

GERGELY Jenő

1985 *A katolikus egyház Magyarországon, 1944–1971*. Budapest: Kossuth.

GUETH Gyula

- 1990 A balatonszárszói református gyülekezet története. In ÁZSÓTH Gyula (szerk.): *Szárszó. Balatonszárszó múltjáról és jelenéről*. Balatonszárszó: Balatonszárszó Nagyközségi Közös Tanács kiadványa, 271–282.

HARDI Gábor Titusz

- 2001 Lippay György, az egyházszerző. *Magyar egyháztörténeti vázlatok* 13. 2001/1–2. szám, 21–57.

HORVÁTH Alice

- 1995 A mesztegnyői Nepomuki Szent János templom. *Létünk*, 1995 (25. évf.), 1–2. szám, 29–33.

KAPOSI Zoltán

- 2021 A gróf Hunyady család szerepe a balatoni turizmus létrejöttében. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok*, 2021(VI. évf.), 3. szám, 4–26.
<https://doi.org/10.15170/TVT.2021.06.03.01>

Kéthely

- Veszprémi Főegyházmegyei Levéltár Sematizmusa*.
Online: <https://sematizmus.veflevertar.hu/node/12003>

KOLTAI András

- 2021 A magyar szerzetesség a diktatúra végén és elismerés között (1986–1989). In FEJÉRDY András (szerk.): *A szerzetesi élet Magyarországon 1950–2000*. Budapest: METEM, 55–72.

KÖVESDI Tiborné

- 2003 *„Az én falum” Mesztegnyő*. Budapest: Honismereti és Természetvédő Egyesület.

KNAPP Éva

- 2014 Egy rejtőzködő középkori templom és kolostor: Mesztegnyő. *Műemlékvédelem* 2014. (58. évf.), 1. szám, 15–30.

LÁNGI József

- 1995 A mesztegnyői ferences templom falképei és berendezései. *Műemlékvédelmi Szemle*, 1995/1–2. szám, 229–264.

MATUSSNÉ LENDVAI Márta

- 2010 *Perkáta grófjai. A Győry család*. Dunaújváros: Intercisa Múz.

NAGY Iván

- 1859 *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal*. Ötödik kötet. Pest: Beimel és Kozma Ny.: Ráth.
1863 *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal*. Tizedik kötet. Pest: Beimel és Kozma Ny.: Ráth.

PUSKELY Mária

- 1990 *Szerzetesrendek. A megszentelt élet 99 intézménye*. Budapest: Zrínyi.

REŐTHY Ferenc — STIRLING János

1990 *Szemes: Tanulmányok Balatonszemes múltjáról és jelenéről*. Balatonszemes: Balatonszemesi Községi Tanács kiadványa.

SCHILLER Mária

1987 Kéthely — Sárpuszta, egykori Hunyady-kastély. *Műemlékvédelem*, 1987. 31. évf., 4. szám, 254–258.

STIRLING János

1990 A villatelep fejlődése és a szemesi Fürdőegyesület. Adatok a fürdőkultúra történetéhez. In REŐTHY Ferenc — STIRLING János (szerk.): *Szemes. Tanulmányok Balatonszemes múltjáról és jelenéről*. Balatonszemes: Balatonszemesi Községi Tanács kiadványa, 231–245.

STIRLING János (szerk.)

1993 *Szólád története*. Szólád: Szólád község Önkormányzatának kiadása.

SZINAI Miklós — SZÜCS László (sajtó alá rend.)

1962 *Horthy Miklós titkos iratai*. Magyar Országos Levéltár. Budapest: Kossuth.

SZOKOL Réka — SZŐNYI Szilárd (szerk.)

2021 *Jezsuiták Magyarországon a kezdetektől napjainkig*. Budapest: Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya — Jezsuita Kiadó.

T. MÉREY Klára

1970 A Somogy megyei Hunyady-uradalom majorsági gazdálkodása. *Agrártörténeti Szemle*, 1970. 12. évf., 3–4. szám, 411–456.

1975 *A parasztság élete és sorsa a Somogy megyei Hunyady-birtokokon 1767–1867*. Somogyi Almanach, 22. szám. Kaposvár.

2012 *A gróf Hunyady család Somogy megyei birtokainak leltára (1822)*. Fontes Comitatus Simighiensis III. Kaposvár: Somogy Megyei Levéltár.

TÜSKÉS Gábor — KNAPP Éva

1988 Nepomuki Szent János tisztelete a szabadtéri emlékek tükrében. Kvantitatív elemzési kísérlet. *Ethnographia*, 1988. 99. évf., 3–4. szám, 330–356.

VÁLYI András

1799 *Magyar Országnek leírása*. Buda. II–III. kötet.

VISZOTA Gyula

1910 *Széchenyi és az országos magyar gazdasági egyesület*. Budapest: Pátria.

Képmelléklet

1a kép. Nepomuki Szent János vértanúsága.
Mesztegyő, Nepomuki Szent János-templom — sekrestye. (Fotó: Paréj-Farkas Katalin)

1b kép. Nepomuki Szent János vértanúsága.
Mesztegyő, Nepomuki Szent János-templom — sekrestye. (Fotó: Paréj-Farkas Katalin)

1c kép. Nepomuki Szent János vértanúsága. (A királynő gyóntatásának jelenete a kép bal sarkában.)
Mesztegyő, Nepomuki Szent János-templom — sekrestye. (Fotó: Paréj-Farkas Katalin)

1d kép. Nepomuki Szent János vértanúsága.
(Szent János zarándoklata a kép jobb sarkában, előtérben a Hunyady—Haller-címerek).
Mesztegyő, Nepomuki Szent János-templom — sekrestye. (Fotó: Paréj-Farkas Katalin)

2. kép. Stephan Dorffmaister:
Szent Erzsébet-oltárkép.
Mesztegyő, Nepomuki Szent János-templom.
(Fotó: Paréj-Farkas Katalin)

3. kép. Stephan Dorffmaister:
Nepomuki Szent János-oltárkép.
Mesztegyő.
(Fotó: Paréj-Farkas Katalin)

4. kép. Páduai Szent Antal-templom, templombelső.
A felvétel az 1930-as években készülhetett.
(Tulajdonos: Páduai Szent Antal Plébánia, Balatonszemes)

5. kép. Nepomuki Szent János-templom, Szólád. (Fotó: Paréj István)